

РОЛЬ ТА ПОВНОВАЖЕННЯ ООН ЩОДО ПРОВЕДЕННЯ МИРОТВОРЧИХ МІСІЙ

THE UN ROLE AND POWERS IN CONDUCTING PEACEKEEPING MISSIONS

Смірнова П.В., студентка IV курсу факультету міжнародного та європейського права

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

orcid.org/0009-0009-9935-6894

Авраменко Т.О., студентка IV курсу факультету міжнародного та європейського права

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

orcid.org/0009-0003-5164-9563

Миротворча діяльність Організації Об'єднаних Націй посідає вагомe місце в системі колективної безпеки сучасного світу. На момент створення ООН механізм миротворчої діяльності створювався як такий, що матиме вирішальну роль у попередженні, врегулюванні та припиненні збройних конфліктів, а також у відновленні миру в постконфліктних регіонах. У статті досліджено правові засади та механізми реалізації миротворчих операцій, зокрема повноваження ООН щодо їх організації, принципи діяльності та умови надання мандату. Особливу увагу приділено ролі Ради Безпеки ООН, яка ухвалює рішення про започаткування та проведення миротворчих місій, а також діяльності Військово-Штабного Комітету, що забезпечує координацію і планування таких операцій. Розглянуто питання формування складу миротворчих контингентів, джерел фінансування місій, а також процедур ухвалення рішень про застосування сили відповідно до положень Статуту ООН. У статті наголошується на принципах миротворчої діяльності, якими є зокрема нейтральність, неупередженість та згода сторін конфлікту, які є запорукою ефективності та легітимності такої діяльності. Також проаналізовано практичні аспекти функціонування миротворчих місій, труднощі, пов'язані з реалізацією мандату, та політичні виклики, що виникають у процесі прийняття рішень, зокрема через право вето постійних членів Ради Безпеки. На основі аналізу міжнародних документів, історичних прикладів і сучасної практики зроблено висновок, що миротворчі операції ООН є одним із вагомих інструментів підтримання міжнародного миру та стабільності, хоча їх ефективність значною мірою залежить від політичної волі держав-членів і узгодженості дій міжнародної спільноти.

Ключові слова: Організація Об'єднаних Націй, Рада Безпеки ООН, миротворчі місії, міжнародна безпека, колективна безпека, мандат, Військово-Штабний Комітет, міжнародне право, "блакитні шоломи".

The peacekeeping activities of the United Nations occupy an important place in the collective security system of the modern world. At the time of the creation of the UN, the peacekeeping mechanism was designed to play a decisive role in the prevention, settlement, and cessation of armed conflicts, as well as in the restoration of peace in post-conflict regions. This article examines the legal basis and mechanisms for implementing peacekeeping operations, in particular the UN's powers to organize them, the principles of their operation, and the conditions for granting a mandate. Particular attention is paid to the role of the UN Security Council, which decides on the initiation and conduct of peacekeeping missions, as well as the activities of the Military Staff Committee, which coordinates and plans such operations. The article examines the formation of peacekeeping contingents, sources of funding for missions, and procedures for making decisions on the use of force in accordance with the provisions of the UN Charter. The article emphasizes the principles of peacekeeping activities, which include neutrality, impartiality, and the consent of the parties to the conflict, which are the guarantee of the effectiveness and legitimacy of such activities. It also analyzes the practical aspects of the functioning of peacekeeping missions, the difficulties associated with the implementation of the mandate, and the political challenges that arise in the decision-making process, in particular due to the veto power of the permanent members of the Security Council. Based on an analysis of international documents, historical examples, and contemporary practice, it has been concluded that UN peacekeeping operations are one of the most important instruments for maintaining international peace and stability, although their effectiveness largely depends on the political will of member states and the coordinated actions of the international community.

Key words: United Nations, UN Security Council, peacekeeping missions, international security, collective security, mandate, Military Staff Committee, international law, blue helmets.

Вступ. В сучасних умовах на міжнародній арені держави досить часто зіштовхуються з політичними протиріччями між собою, що нерідко стає причиною виникнення збройних конфліктів. Відповідно, внаслідок значних руйнівних наслідків застосування сили державами та неефективності досягнення політичних цілей таким методом, держави прагнуть використовувати всі наявні зусилля для відновлення, підтримки миру та створення глобальної системи колективної безпеки. Організація Об'єднаних Націй (далі – ООН), створена 26 червня 1945 року, несе основну відповідальність за мирне співіснування всіх держав. Основним завданням ООН є підтримка миру, співробітництва між країнами та міжнародної безпеки. Від моменту свого створення Організація Об'єднаних Націй стала головним інститутом для забезпечення колективної безпеки, покликаним запобігати війнам та забезпечувати стабільність у світі. Проте традиційні дипломатичні засоби не завжди виявляються достатніми для врегулювання сучасних конфліктів, які часто мають складний між-етнічний або внутрішньодержавний характер. У цьому контексті миротворчі місії ООН стали одним із ключових

механізмів реалізації міжнародних зусиль із припинення насильства, захисту цивільного населення та створення умов для політичного врегулювання.

Виклад основного матеріалу. Розгляд питання повноважень ООН щодо проведення миротворчих місій варто починати з визначення таких місій. В загальному розумінні, під миротворчими силами розуміють узагальнену категорію суб'єктів міжнародної та регіональної політики, діяльність яких спрямована на підтримання глобального миру й безпеки, запобігання або врегулювання міждержавних і внутрішніх конфліктів, а також на формування у суспільстві культури ненасильства та взаємної довіри[джерело]. Загалом, категорія "миротворчість" не так давно розглядалась виключно як сукупність невійськових засобів з метою вирішення збройних конфліктів. Проте зараз "миротворчість" використовується для ідентифікації діяльності, яка спрямована на припинення збройного конфлікту. Досить часто в контексті обговорення миротворчої діяльності виникають асоціації тільки з "блакитними шоломами" ООН, які розміщуються в зонах збройних конфліктів з метою їх припинення [1].

В структурі ООН основну роль ухвалення рішень про створення та відправлення миротворчих місій покладено саме на Раду Безпеки ООН. Розробники Статуту ООН заклали в його основу один із фундаментальних принципів сучасного міжнародного права, тобто заборону застосування сили або загрози її застосування у взаєминах між державами. Разом із тим була реалістично оцінена можливість виникнення конфліктних ситуацій і актів агресії навіть за умов існування таких норм. Саме тому у Статуті передбачено комплекс положень, спрямованих на підтримання миру та здійснення миротворчої діяльності, які й сьогодні відіграють важливу стабілізуючу роль у системі міжнародних відносин.

Статут ООН безпосередньо не закріплює визначення миротворчих місій. Під час формування концепції миротворчих місій розглядався підхід, за якого Рада Безпеки була б уповноважена застосовувати збройну силу до країни, яка виступала ініціатором конфлікту [2]. Проте така радикалізована форма участі ООН у вирішенні військових конфліктів не була реалізована. Натомість, дане питання вирішувалось практичним чином, коли у 1948 р. до Палестини була відправлена місія військових спостерігачів. Пізніше застосування таких місій мало місце в Афганістані, Ірані, Іраку та інших країнах. Розділ VII Статуту ООН закріплює повноваження Організації у випадку загрози безпеці, збройних конфліктів. Зокрема Статутом визначається, що ООН може застосовувати тимчасові заходи в якості тиску на країну-агресорку, наприклад, припинення економічних відносин з такою державою, розірвання морських, повітряних, залізничних комунікаційних зв'язків та дипломатичних відносин. Проте якщо такі заходи не продемонстрували очікуваної ефективності, Рада Безпеки має право вдаватися до демонстрацій сили. [3]

Коли Рада Безпеки ООН доходить висновку, що для збереження чи відновлення миру потрібно вдатися до застосування сили, вона звертається до держав-членів Організації з проханням надати військові підрозділи або необхідну підтримку. У таких випадках до процесу ухвалення рішень можуть бути залучені навіть ті країни, які не входять до складу Ради Безпеки, якщо планується використання їхніх збройних сил.

Відповідно до статті 43 Статуту ООН, кожна держава-член бере на себе зобов'язання утримувати певний контингент військових сил у стані готовності для можливого залучення до спільних дій під егідою ООН. Обсяги, рівень підготовки та порядок використання цих сил визначає Рада Безпеки, спираючись на рекомендації Військово-Штабного Комітету. Цей комітет створено як дорадчий орган, що допомагає координувати питання, пов'язані з обороною, командуванням військами, контролем за озброєннями та поступовим роззброєнням держав.

Саме через Військово-Штабний Комітет розробляються плани застосування миротворчих контингентів, а Рада Безпеки визначає, які країни братимуть участь у цих операціях. Таким чином, використання збройних сил у межах миротворчих місій є одним із головних інструментів ООН для врегулювання конфліктів між державами. На практиці миротворчі місії ООН застосовуються відповідно до повноважень, закріплених у Статуті ООН, зокрема у розділах VI і VII. Хоча формулювання "миротворча операція" прямо не міститься в Статуті, повноваження на їх проведення базуються на статтях 24 і 25, що надають Раді Безпеки ключову роль у підтриманні міжнародного миру та зобов'язують держави виконувати її рішення, а також на статтях 42 і 43, що передбачають можливість використання збройних сил держав-членів на виконання рішень Ради Безпеки, якщо всі інші засоби є недостатніми.

У реальній діяльності ООН застосування миротворчих операцій підтверджується низкою показових місій, що реалізовувалися у різних регіонах світу. Так, операція на Кіпрі з 1964 р. забезпечувала стабілізацію ситуації між

грецькою та турецькою громадами шляхом моніторингу лінії розмежування та запобігання поновленню насильства[4]. У Південному Судані місія починаючи з 2011 р. була спрямована на захист цивільного населення, створення захищених територій у відповідь на внутрішній конфлікт та супровід виконання мирних домовленостей[5]. Водночас у Малі діяльність місії з 2013 по 2023 здійснювалася включаючи стабілізаційні заходи, стримування збройних екстремістських груп, а також підтримку процесів демобілізації та реінтеграції комбатантів[6]. Аналогічно, операція у Дарфурі (2007–2020) була зосереджена на захисті цивільного населення, моніторингу ситуації з правами людини та запобігання ескалації міжетнічного насильства[7]. Показовим є й досвід миротворчих операцій у колишній Югославії (1992–1995), де миротворці контролювали виконання угод про припинення вогню, забезпечували функціонування "безпечних зон" та намагалися обмежити гуманітарну катастрофу в умовах масштабного міждержавного та міжетнічного конфлікту. Ці приклади ілюструють широкий спектр практичних механізмів, за допомогою яких ООН реалізує свої зобов'язання щодо підтримання міжнародного миру та безпеки.

Миротворчі операції стали відносно новим, але надзвичайно важливим явищем у системі міжнародної безпеки. Вони покликані не лише забезпечити нейтралітет сторін, а й створити умови для припинення вогню, стабілізації ситуації та розмежування конфліктуючих сил.

Задля здійснення миротворчої місії перш за все необхідним є отримання відповідного мандату Ради Безпеки на це. Існують окремі умови для того, щоб мандат на проведення місії все ж був затверджений. Такі умови були визначені в доповіді Голови Ради Безпеки в 1994 році [8], де було зазначено, що для надання мандату обов'язковою є наявність певної ситуації, яка в перспективі може нести загрозу для міжнародного миру та безпеки. Також необхідно є наявність певних регіональних або субрегіональних механізмів, які зможуть надати відповідну допомогу для вирішення конфлікту. Важливою є і готовність сторін безпосередньо збройного протистояння, вони мають висловити готовність до врегулювання конфлікту або продемонструвати домовленість про припинення вогню. Саме цей фактор часто стає ключовим визначником ефективності миротворчої операції: без мінімального рівня політичної волі обох сторін навіть найбільш ресурсно забезпечена місія ООН здатна лише стримувати ескалацію, але не досягати тривалого миру, як це сталося, до прикладу, в Малі, де після тривалої місії Міністр закордонних справ Абдулай Діоп виступив перед Радою і закликав ООН «без затримки» вивести свої війська з країни, заявивши, що місія не змогла адекватно відреагувати на ситуацію з безпекою[9].

До мандату на проведення миротворчої місії також є певні вимоги – в ньому, зокрема, має бути чітко визначена політична ціль, яку вдасться досягти шляхом реалізації такої місії. Також повинна бути можливість сформулювати зрозумілий, реалістичний і конкретний мандат, що визначатиме повноваження, функції та обов'язки миротворчих сил. І нарешті, однією з ключових вимог є забезпечення охорони та безпеки персоналу ООН. Склад персоналу миротворчих операцій охоплює працівників, делегованих Організацією Об'єднаних Націй, серед яких державні службовці, військові спостерігачі, штатні співробітники, представники поліції та військові підрозділи. Керівництво здійснює спеціальний представник Генерального секретаря ООН, який координує діяльність усіх складових місії.

Найчисельнішою категорією серед персоналу миротворчих операцій виступають саме військові контингенти, так звані "блакитні шоломи". Варто підкреслити, що ООН не володіє власними постійними збройними силами: у розпорядження організації надходять війська, які держави-члени надають на добровільних засадах.

Рішення про відправлення “блакитних шоломів” ухвалюється виключно Радою Безпеки ООН, до складу якої входять п’ять постійних членів, що володіють правом вето, зокрема Російська Федерація та Китай, що нерідко і ускладнює процес прийняття рішень у сфері миротворчості, адже будь-який із постійних членів може заблокувати ініціативу. Лише після схвалення Радою Безпеки питання щодо фінансування операції, її масштабів та умов реалізації відповідне рішення розглядається Генеральною Асамблеєю ООН. Фінансова база миротворчих місій формується з обов’язкових внесків держав-членів, пропорційно до їхнього економічного потенціалу. Персональний склад миротворчих операцій ООН формується виключно за рахунок внесків держав-членів, які добровільно делегують свій військовий, поліцейський та цивільний персонал. Кожна держава, що направляє контингент, самостійно забезпечує його необхідним спорядженням, технікою, обмундируванням і матеріально-технічними ресурсами. Це пояснюється тим, що Організація Об’єднаних Націй не має власних постійних збройних сил чи спеціалізованих підрозділів, а її миротворчі місії є результатом колективного внеску міжнародної спільноти в підтримання миру та безпеки. Управління діяльністю таких контингентів здійснюється Генеральним секретарем ООН через спеціально призначених представників, які координують усі напрями роботи місії – від організації патрулювання та контролю за дотриманням перемир’я до участі у відновленні правопорядку, наданні гуманітарної допомоги чи сприянні проведенню виборів. Усі дії миротворців суворо регламентуються мандатом Ради Безпеки ООН, який визначає їхні повноваження, часові рамки перебування, цілі, а також межі допустимого застосування сили. Важливим аспектом є те, що розгортання миротворчої місії можливе лише за умови згоди основних сторін конфлікту. Такий принцип зумовлений прагненням ООН уникнути втручання у внутрішні справи держави без її волі, а також гарантувати, що миротворча операція матиме підтримку з боку місцевої влади й населення. Відповідно, згода сторін на присутність миротворців свідчить про готовність до діалогу, припинення бойових дій і пошуку політичного врегулювання. Саме дотримання цього принципу, поряд із нейтральністю та неупередженістю, є основою ефективності миротворчих операцій ООН та запорукою їхнього позитивного сприйняття міжнародною спільнотою.

У сучасній практиці такі миротворчі місії можуть набувати різних форм. Вони охоплюють заходи, спрямовані на політичне й дипломатичне сприяння вирішенню конфліктів, комплексну діяльність із залученням цивільних та військових компонентів без активних бойових дій, а також операції, що передбачають застосування сили у випадках, коли необхідно забезпечити виконання міжнародних рішень. Миротворчість включає широкий спектр дій, серед яких запобігання подальшому загостренню конфліктів, формування умов для мирного врегулювання, підтримання стабільності після завершення протистояння, відбудова державних інституцій та інфраструктури, а також реалізація гуманітарних програм. У сукупності ці заходи створюють необхідні передумови для довготривалого зміцнення миру і відновлення нормального функціонування суспільства [10].

Висновок. Проаналізувавши повноваження ООН у сфері миротворчої діяльності, можна зробити висновок, що миротворчі місії стали одним із найважливіших інструментів міжнародної спільноти у реагуванні на сучасні конфлікти. Хоча Статут ООН і не містить чіткої дефініції миротворчих операцій, практика останніх десятиліть довела, що саме рішення Ради Безпеки, підтримані державами-членами, формують юридичну основу для їх проведення. Відповідно, реальна ефективність миротворчості багато в чому залежить не лише від мандату чи ресурсів, а й від політичної згоди та готовності сторін конфлікту до співпраці. Досвід різних місій демонструє, що миротворці здатні стабілізувати ситуацію, сприяти припиненню вогню та забезпечувати гуманітарну підтримку. Звичайно, місії не можуть замінити політичного діалогу між державами, які перебувають в стані конфлікту. Таким чином без волі сторін збройного конфлікту до мирного врегулювання миротворча місія часто стикається з обмеженнями. Проте підсумку можна зазначити, що миротворчі операції ООН залишаються необхідним елементом системи міжнародної безпеки. Вони не гарантують миттєвого вирішення конфліктів, але створюють умови для діалогу, захисту цивільних та зменшення рівня насильства. Саме від здатності Організації адаптуватися до нових викликів, підвищувати ефективність прийняття рішень та забезпечувати реальну імплементацію мандатів залежатиме її можливість і надалі залишатися центральним елементом міжнародної системи підтримання миру та безпеки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Возняк, С. М. Модель визначення співвідношення військових та невоєнних сил і засобів у складі багатопрофільної інтегрованої міжнародної операції з підтримання миру та безпеки. Київ, 2022. URL: <http://znp-cvssd.nuou.org.ua/article/view/259207/255851>
2. Charter of the United Nations. United Nations, 1945. URL: <https://treaties.un.org/doc/publication/ctc/uncharter.pdf>
3. Рудакевич, О. Я. Миротворчі місії ООН: міжнародно-правові засади та роль у припиненні воєнних конфліктів. Тернопіль, 2024. URL: <https://api.dspace.wunu.edu.ua/api/core/bitstreams/32508e9c-7451-4409-87e2-84e5809f4af9/content>
4. About UNFICYP, 18 December 2023. URL: <https://unficyyp.unmissions.org/about>
5. UNMISS Mandate. United Nations Mission in South Sudan. URL: <https://unmiss.unmissions.org/mandate>
6. About MINUSMA. United Nations Multidimensional Integrated Stabilization Mission in Mali. URL: <https://minusma.unmissions.org/en/about-minusma>
7. About UNAMID. African Union – United Nations Hybrid Operation in Darfur. URL: <https://unamid.unmissions.org/about-unamid-0>
8. Statement by the President of the Security Council, 3 May 1994. United Nations Security Council. URL: <https://docs.un.org/en/S/PRST/1994/22>
9. UN Mission backs constitutional referendum in Mali. UN News, 19 June 2023. URL: <https://news.un.org/en/story/2023/06/1137812>
10. Олещук, П. М., Салтовський, О. І. Миротворчі місії: види та перспективи застосування для України. Київ, 2025. URL: <http://dpspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/22401/1/Oleshchuk%20Petro%20Mykolaivych.pdf>

Дата першого надходження рукопису до видання: 02.11.2025
Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 12.12.2025
Дата публікації: 31.12.2025